

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING PSIXOLOGIK RIVOJLANISHI**Boymatov Dilshod Turg'unovich***Jizzax Viloyat Yangiobod tumani Maktabgacha ta'lim Bo'limiga qarashli Yulduzcha
ONMTT Direktori*

Maktabgacha yoshdagi psixologiya maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi Bolalarni rivojlantirish va tarbiyalashda maktabgacha yoshdagi psixologiya masalalari muhim va ahamiyatlidir. Gap shundaki, dunyoni to'g'ri idrok etishning asoslari bolalikdan qo'yilgan. Ular keyinchalik shaxs dunyosining individual rasmini shakllantirishga yordam beradi, o'z-o'zini anglashni shakllantirishga hissa qo'shadi. Psixologiya bolaning rivojlanishidagi muvaffaqiyat darajasini belgilaydigan ko'plab o'zaro bog'liq komponentlarni o'z ichiga oladi. Albatta, barcha bolalar bir xil bo'lishi mumkin emas. Ularning har birining rivojlanishi boshqacha tarzda davom etadi.

Biroq, Psixologiya o'rganadigan va ta'lim va rivojlanishning asosiy tamoyillariga asoslanadigan umumiy komponentlar mavjud: mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga qodir shaxsni tarbiyalash. Bu juda muhim vazifa va uni hech qachon e'tibordan chetda qoldirmaslik kerak. O'zingizning harakatlaringiz va harakatlaringiz uchun javobgarlik o'z-o'zidan paydo bo'lmaydi, buning uchun siz muayyan harakatlar qilishingiz kerak. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasining xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Ma'lumotlar ushbu guruh bolalari bilan ishlaydigan o'qituvchilar uchun, shuningdek, otalarni uchun foydali bo'ladi. Yosh chegaralari Bolalar psixologiyasi haqiqatan ham ajoyib fandır. Maktabgacha yosh - har bir inson hayotidagi qiziqarli davr. Ushbu davrning yosh chegaralari juda katta: uch yoshdan etti yoshgacha. Maktabgacha yoshdagi psixologiyaning o'ziga xos xususiyatlari asosan bolaning qaysi guruhga tegishli ekanligi bilan belgilanadi.

Shunga ko'ra, ta'limga yondashuv biroz boshqacha bo'ladi. Erta maktabgacha yoshdagi psixologiya jinsi, kattalar tomonidan e'tiborga olinishi kerakligi kabi tushunchalarni o'z ichiga oladi. Ushbu guruhga uch yoshdan besh yoshgacha bo'lgan bolalar kiradi. Kattaroq maktabgacha yoshdagi psixologiya o'z-o'zini hurmat qilish va o'z-o'zini anglashni shakllantirish kabi muhim tarkibiy qismlarni hisobga oladi. Ushbu davr uchun yosh oralig'i besh yildan etti yilgacha. Yetakchi faoliyat Rivojlanishning har bir davri o'ziga xos kasbi bilan tavsiflanadi, bu hozirgi vaqtda shaxs uchun eng talabchan va eng muhim hisoblanadi. Kichik maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologiyasi shundayki, ular turli xil narsalar bilan o'ynashni yaxshi ko'radilar. Ular uchun faqat o'yinchoqlar bilan muloqot qilish qulayroq bo'lsa-da: kublardan "uyalar" qurish, plastilindan haykaltaroshlik qilish, mozaika yoki piramida yig'ish. Boshqa bolalar bilan muloqot epizodik bo'lib, ko'pincha nizolar bilan tugaydi. Besh yoki olti yoshida bola tengdoshlari bilan muloqotga muhtoj bo'la boshlaydi. Agar shu vaqtga qadar u biron sababga ko'ra bolalar bog'chasiga

borishni boshlamagan bo'lsa ta'lim muassasasi, keyin uning rivojlanishi hatto orqada qola boshlashi mumkin.

Gap shundaki, muvaffaqiyatli ijtimoiylashuv uchun chaqaloq tengdoshlar jamoasida bo'lishi kerak. O'zini boshqalar bilan taqqoslash barcha diqqat, xotira, fikrlash, tasavvur, nutqni rivojlantirish uchun kuchli turtki beradi. Besh-olti yil ichida etakchi faoliyat - bu syujet rolli o'yin... Bola tengdoshlari bilan muloqot qilishga intiladi. Agar siz katta yoshdagi bolalarni kuzatsangiz va tayyorgarlik guruhleri, ularning kichik orollarga bo'linishini sezasiz. Ushbu kichik kichik guruhlar odatda qiziqish bo'yicha birlashtiriladi. U yoki bu mikrokollektivni tanlashda shaxsiy hamdardlik muhim rol o'ynaydi. Va agar yosh maktabgacha yoshdagi psixologiya kattalar tomonidan ma'qullanishi zarurligiga asoslangan bo'lsa, katta yoshdagi bolalar uchun ularning individualligini ko'rsatish imkoniyati katta ahamiyatga ega.

Ehtiyohlarni oshkor qilish tengdoshlar bilan o'zaro munosabatlar jarayonida sodir bo'ladi. Maktabgacha yoshdagi psixologiya shundayki, ular guruh tomonidan qabul qilinishi uchun birinchi navbatda jamoaviy faoliyatga intiladi. Ular individual aloqalarni o'rnatishlari, yangi do'stlar orttirishlari va tengdoshlari bilan munosabatlarni saqlab qolishlari kerak. Neoplazmalar Har bir yosh davrida inson hal qilinishi kerak bo'lgan muayyan vazifaga duch keladi. Maktabgacha yoshdagi bolalikda bir nechta bunday neoplazmalar mavjud: Ishingiz natijalarini ko'rish qobiliyati. Bola o'z harakatlaridan va harakatlaridan xulosa chiqarishni o'rganadi. Ya'ni, ma'lum qadamlar natijasida juda aniq reaksiya paydo bo'lishini asta-sekin anglash keladi. To'rt yoshga kirgan bola, agar siz bolalar bog'chasiidagi mashg'ulotlarga berilib, boshqalarga aralashsangiz, o'qituvchini norozi qilishingiz mumkinligini bilib oladi. Nutqning rivojlanishi maktabgacha yoshdagi bolalik davrida kuchli neoplazma hisoblanadi. Birinchidan, bola so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishni, keyin jummalarni qurishni o'rganadi. Besh-olti yoshga kelib, nutq to'g'ri shakllangan, malakali, murakkab jumlar bilan to'ldirilgan bo'ladi. Tengdoshlar bilan muloqot.

Hayotning maktabgacha yoshida bola boshqalar bilan muloqot qilishni o'rganadi. U vaziyat yoki shaxs haqida o'z fikrini shakllantirishni boshlaydi, shaxsiy hamdardlik paydo bo'ladi. Inqiroz davri Bolaning rivojlanishi, qoida tariqasida, progressiv harakatlarda emas, balki sakrash va chegaralarda sodir bo'ladi. Ota-onalar va o'qituvchilarning kuzatishlariga ko'ra, kecha chaqaloq o'zini bir xil tutgan bo'lsa, bugun u boshqacha harakat qila boshladi.

Darhaqiqat, unda o'zgarishlarga tayyorlik uzoq vaqt davomida shakllangan edi, ammo bunga ishonch yo'q edi. yangi ehtiyoj namoyon bo'lishi mumkin. Psixologiyada inqiroz bosqichi fikrlash tarzini, atrofdagi voqelikni bir butun sifatida idrok etish qobiliyatini o'zgartiradigan burilish nuqtasi deb ataladi. Ota-onalar o'g'li yoki qizining hayotidagi muhim o'zgarishlarni o'tkazib yubormaslik uchun juda ehtiyot bo'lishlari kerak. Rivojlanish psixologiyasi bu qiyin davrda bola bilan qanday munosabatda bo'lishni o'rganadi.

Maktabgacha yosh - bu bolalikning o'ziga xos dunyosi bo'lib, bola o'zini sevishini, barcha muammolardan himoyalanganligini his qilishi kerak. Besh-olti yoshida o'g'il ham, qiz ham o'z dunyosida yashaydi, bu kattalar dunyosidan juda farq qiladi. Inqiroz davri har doim ota-onalar farzandlari bilan munosabatlarda nimaga intilishlari kerakligini ko'rsatadi va bolaning o'zi manfaatlarini tushunishga yordam beradi. Uch yoshida chaqaloq ona va dadadan hissiy jihatdan ajralib turishga muhtoj: u o'zini odam kabi his qila boshlaydi. Negativizm tuyg'usi, hamma narsada kattalarga qarama-qarshilik qilish, mustaqillikni har tomonlama ko'rsatish istagi bor. "Men o'zim" - bu o'zining individualligini himoya qilish zarurati bilan bog'liq bo'lgan uch yilga xos xususiyatdir. Maktabgacha yoshdagi bolalikning ikkinchi inqirozi o'z-o'zini anglashni rivojlantirish va maktabga tayyorgarlik bilan bog'liq. Odatda olti-etti yoshda sodir bo'ladi.

Bola jamiyat unga ma'lum talablar qo'yishini anglay boshlaydi va bundan buyon u o'ziga yuklangan umidlarni qondirishi kerak. U mustaqillikka yanada ko'proq intiladi, lekin hozir uning uchun ijtimoiy guruhga qabul qilinishi juda muhim. Bolalikning eng qiziqarli bosqichlaridan biri bu maktabgacha yoshdir. Rivojlanish psixologiyasi o'z vazifasi sifatida shaxs shakllanishining muhim davrlarini o'rganishni qo'yadi. Jinsni aniqlash Uch yoshda bola o'g'il yoki qiz ekanligini biladi. Bundan tashqari, chaqaloq, shubhasiz, sinfdoshlarining jinsini qanday aniqlashni biladi. Birinchidan, chaqaloq xuddi shu jinsdagi ota-onasi bilan tanishadi, unga taqlid qilishga harakat qiladi. O'g'il bolalar otalariga e'tibor berishadi, ular kuchli va jasur bo'lishni xohlashadi. Qizlar o'zlarini onalari bilan bog'lashadi, unga taqlid qilishadi. Besh yoki olti yoshida qizi oshxonada yordam berishni, oilaning barcha kundalik ishlarida qatnashishni boshlashi mumkin. Odatda, bolalar ichida yosh guruh o'z jinsi vakillari va qarama-qarshiliklari bilan osongina muloqot qilish.

Ammo, taxminan besh yoshga etganida, bola bir xil jinsdagi a'zolar bilan ko'proq muloqot qilishni boshlaydi. Qizning qiz do'sti bo'lishi, u bilan qo'g'irchoq o'ynashi, sirlarini baham ko'rishi kerak va u hozircha yigitlarga unchalik qiziqmasdan qaraydi. Rivojlanishning ushbu bosqichida ular uning uchun boshqa sayyoradan kelgan mavjudotlardir. Ko'pgina maktabgacha yoshdagi bolalar o'zlarining jinsini so'zsiz qabul qilishadi va bundan juda mamnun. Misol uchun, o'g'il bolalar qizlarni zaif deb hisoblab, ularni yomon ko'rishlari mumkin, lekin ular o'zlarining kuchlari bilan faxrlanadilar. Kichik maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologiyasi shundayki, ular o'zlarining ichki dunyosiga ko'proq e'tibor berishadi va jinsga qarab do'stlik munosabatlarini o'rnatishni afzal ko'radilar. Bolaning asosiy ehtiyoji Har bir kichkina odam birinchi navbatda o'zini sevishini his qilishni xohlaydi.

Bolaning oilada o'zi kabi to'liq qabul qilinishini tushunishi kerak, lekin hech qanday yaxshilik uchun emas.

Ota-onalar o'z farzandlariga ma'lum bir xulq-atvor modelini yuklaganlarida, ular, albatta, ular qanchalik xafa bo'lishlari haqida o'ylamaydilar. Ichki dunyo chaqaloq, sizni aldangan, chalkash, keraksiz his qiling. Bolaning asosiy ehtiyoji sevgidir. Ota-onaning vazifasi esa unga o'zini to'liq qabul qilinganligini his qilishiga yordam berishdir. Maktabgacha yoshdagi psixologiya bolaning ichki dunyosi va hissiy ehtiyojlarini o'rganadi. Agar ular e'tiborga olinmasa, kichkina odam umidsizlik holatini boshdan kechiradi, bu hech qanday tarzda shaxsiyatning umumiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsata olmaydi. Shunday qilib, rivojlanish psixologiyasi o'z-o'zini anglashni shakllantirish, inqirozlarni bartaraf etish, xulq-atvor xususiyatlarini o'rganish masalalari bilan shug'ullanadi. Maktabgacha yosh - shaxsning har tomonlama rivojlanishidagi muhim bosqich. Aynan shu davrda kichkina odam jamiyatning asosiy saboqlarini oladi, boshqalar bilan samarali munosabatda bo'lishni o'rganadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Klimov E. A. Puti v professionalizm. - M.: Filinta, 2003.
2. Karimova V. M. Psixologiya.- T. : 2000.
3. Nishonova Z. T. , Alimbaeva M. V. Psixologik xizmat. -T.: Fan va texnologiya markazi, 2014.
4. G'oziev E.E. Psixologiya. Toshkent, 2008
- 5 Pulatov Sh.N.Sankhya-ancient Indian philosophical school. //PUSTAK 5 5 BHARATI RESEARCH JOURNAL// JAN-June. ISSUE Toronto, Canada. No: 1-2, 2020.
- 6 Qodirova F.R., Qodirova R.M. Bolalar nutqini rivojlantirish nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: «Istiqlol», 2006.
- 7 “Ilk qadam” davlat oquv dasturi Ozbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligining 2018-yil 7-iyuldagi 4-sonli hay’at yig’ilishi qarori bilan tasdiqlangan va nashr etilgan dasturi.